

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

2. Вочканова Т.В. Англійська у світі інформаційних технологій // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2010. – №5. – С. 11-19.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
4. Романюк Ю.В. Система вправ для формування у майбутніх інженерів читацької англомовної компетенції // Іноземні мови. – 2010. – №2. – С. 34-37.
5. Семенчук Ю.О. Використання технологій інтерактивного навчання студентів-економістів термінологічної лексики // Іноземні мови. – 2010. – №1. – С. 32-33.
6. Черниш В.В. Організація та проведення рольових ігор на уроках іноземної мови // Іноземні мови. – 2010.– №4. – С.7-10.

Терентьєва Н.О., Недашківська Д.В.*

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА КЕЙС-МЕТОДУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

У статті висвітлено особливості застосування методу вивчення ситуацій у роботі зі студентами, проаналізовано його суть та структуру.

Розвиток суспільства та модернізація системи освіти в Україні вимагає перегляду основних позицій щодо змісту та цілей навчання педагогічних дисциплін, розробки нових підручників та навчальних посібників, орієнтованих на вмотивоване засвоєння навчальної інформації та формування вміння застосовувати отриману інформацію у практичній діяльності через її розуміння та усвідомлення.

Дієвим засобом у процесі усвідомлення інформації та трансформації її у знання є методи навчання, що модернізуються водночас з оновленням змісту та цілей навчання. Визначаючи однією з основних цілей підготовки майбутніх педагогів розв'язання комунікативних завдань з урахуванням вікових, інтелектуальних та фізіологічних можливостей цільової аудиторії, визначаємо як продуктивний кейс-метод (case-study), застосування якого активізує комунікативну, пізнавальну, творчу діяльність студентів, оскільки саме він спрямований на застосування конкретних знань, умінь, навичок студентів і вчить майбутніх фахівців адекватно сприймати ситуацію та діяти відповідно до її специфіки. Кейс виступає методом формування пізнавальних структур і забезпечує можливість самостійно регулювати власну розумову і творчу діяльність.

Значним внеском у розроблення та впровадження ситуаційного аналізу є праці М. Бірншейна, Г. Брянського, А. Вербицького, С. Ковальової, О. Козлова, Ю. Красовського, В. Лободи, А. Петровського, В. Платова, Д. Поспєлова, М. Разу, О. Сидоренка, Л. Савенкової, Ю. Сурміна, А. Фурди, В. Чужикової, О. Шевченко та ін. Серед закордонних вчених, які

***Терентьєва Н.О., Недашківська Д.В.**

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

розробляють теоретичні та практичні питання case-study відзначають Е. Монтера, М. Лідере, Дж. Ерскіна, М. Норфі та ін.

Метою статті є окреслення доцільності застосування кейс-методу в навчальному процесі ВНЗ.

Як засвідчив аналіз джерельної бази, «кейси» і їх застосування в педагогічній освіті все ще на стадії еволюції. Дослідники трактують їх по-різному, найчастіше як метод або засіб. Лоуренс (1953) дав таке визначення кейс-методу: «Це засіб, за допомогою якого велика частка реальності пропонується класу для роботи над ним. Вдалий кейс підтримує дискусію в класі, спираючись на факти, що відповідають правдивим життєвим ситуаціям...» [4, с. 22]. О. Михайлова трактує «кейс» як метод і як інструмент: «Якісний, грамотно розроблений кейс – інструмент, за допомогою якого в аудиторію переноситься частина реального життя, що виникла в тій чи іншій сфері, над якою викладачу та студентам треба буде попрацювати, і представити обґрунтоване управлінське рішення» [7, с. 109]. Ми погоджуємося з більшістю дослідників, які трактують «кейс» як метод.

Л. Шульман рекомендував педагогам розв'язувати за допомогою цього методу загальні питання навчання й виховання, проблеми моралі, етики, навичок педагогічного мислення. Він був одним із перших, хто спирався на ідеї когнітивної психології для обґрунтування потенційної цінності кейс-методу, оскільки соціальна взаємодія під час групової дискусії є вирішальною для засвоєння навчальної інформації за допомогою кейс-методу [8, с. 23].

Сутність кейс-методу полягає у тому, що слухачам пропонується осмислити реальну професійну ситуацію, опис якої відображає практичну проблему й актуалізує комплекс засвоєних раніше знань. Основним у викладеній проблемі є відсутність однозначних рішень. Метою кейс-методу є залучення студентів до такої ситуації, коли їм необхідно прийняти рішення. «Кейс» – це події, які реально відбулися в певній сфері діяльності і є основою для проведення обговорення в академічній групі під керівництвом викладача. При застосуванні кейсу учасникам надається можливість ознайомитись із переліком обставин, основою яких є реальні / уявні ситуації [6].

Розрізняють такі варіанти застосування кейс-методу: діагностування проблеми; діагностування однієї чи кількох проблем та напрацювання учасниками шляхів їх вирішення; оцінка учасниками існуючих дій щодо вирішення проблеми та її наслідків [5, с. 223]. У кожному із наведених варіантів процес навчання здійснюється через надання викладачем інформації у вигляді проблеми чи серії проблем. Ця інформація може бути викладена в документальній, заздалегідь підготовленій формі або за допомогою вербальних і візуальних засобів. Після

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

завершення вправи група пропонує свої напрацювання, які можуть стати підґрунтям для дискусії.

Для ефективного використання кейс-методу варто скористатися методичними порадами, запропонованими українськими дослідниками:

1. Матеріал для обговорення має бути дібраний таким чином, щоб відображав проблеми, з якими учасники можуть зіткнутися у професійній діяльності. Він має містити достатній обсяг інформації, щоб група мала у своєму розпорядженні всі необхідні дані, однак не була перевантажена ними.

2. Ситуація, навколо якої відбувається обговорення, має бути достатньо складною і налічувати декілька варіантів (альтернатив) розв'язання:

- послідовний виклад подій має містити деталі, уточнення (ілюструвати складність і багатоплановість професійної діяльності);

- потрібен центральний герой, інтрига, боротьба інтересів (це зробить аналіз персоніфікованим, жвавим і цікавим);

- події, відображені в ситуації, не мають бути застарілими (краще, щоб вони стосувалися знайомих для студентів об'єктів – фірм, організацій, осіб);

- ситуація має бути адаптованою до знань, які викладач актуалізовуватиме.

3. Ефективність застосування кейс-методу залежить від кількості учасників групи. Якщо група є досить великою, доцільно застосувати декілька варіантів розгляду проблемних ситуацій або внести елементи змагання [6].

Застосування кейс-методу має свої переваги та недоліки. Серед переваг назвемо такі: застосування кейс-методу доповнює теоретичні аспекти проблеми; метод кейсів надає унікальної можливості вивчити складні та професійно значущі питання в емоційно сприятливій атмосфері, використати набутий досвід у реальній практиці; комунікативна природа методу надає можливості здійснити швидку й ґрунтовну оцінку обговорюваних питань і запропонованих рішень [6].

До недоліків методу кейсів відносимо: необхідність виявляти, аналізувати та прораховувати кожний крок, який наблизить до вирішення проблеми [6]. Адже, потрапивши в аналогічну ситуацію в реальному житті, учасник навряд чи зможе швидко пригадати отриманий досвід. Цю обставину варто пояснити студентам, аби уникнути можливих розчарувань у подальшому; оскільки часові обмеження можуть не дозволити групі напрацювати об'єктивні шляхи вирішення проблеми та надати практичні рекомендації щодо цього, цей факт, імовірно, може викликати загальне почуття незадоволення; низька активність студентів на заняттях є найтиповішою причиною зниження ефективності методу. У процесі застосування кейсу викладач

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

працює в атмосфері відомого колективізму і великої владної дистанції. Студенти можуть відчувати дискомфорт, якщо хвилюються, що викладач не погодиться з ними (велика владна дистанція), або однокурсники не підтримують їх думку (домінуючий колективізм.). Одразу змінити подібні стереотипи в українській аудиторії дуже важко, тому необхідно здійснювати поступові кроки для підсилення індивідуальної участі кожного студента в груповій роботі.

Збільшенню індивідуальної активності студента при застосуванні кейс-методу в навчально-пізнавальній діяльності сприятиме ряд чинників, зокрема:

- Бажання викладача зрозуміти індивідуальну мотивацію кожного із студентів і характер взаємин у групі.
- Поступове залучення всіх студентів до дискусії через роботу в парах чи малих дискусійних групах з одночасною колективною підтримкою своїх думок та переконань.
- Залучення до дискусії, що вже розгорнулася та набрала гостроти, тих, хто ще не висловлювався через індивідуальні звернення із запитаннями.
- Підкреслено позитивне ставлення до виступів студентів, визнання та наголос на особистому праві кожного студента не тільки висловлюватися, але й бути вислуханим.
- Пропозиція дати письмову відповідь на деякі запитання кейса.
- Періодична зміна складу підгруп з метою уникнення стереотипної поведінки в підгрупах, появи лідерів та виконавців, які грають свою роль «за звичкою».
- Формування вміння вислухати, яке є ключовою рисою будь-якого успішного фахівця. Доречно ввести жорстке правило, що висловлюватися можна, лише піднявши руку й отримавши дозвіл людини, яка керує дискусією. Дотримання такого правила стримуватиме надто активних студентів, які завжди готові висловлюватися негайно, без особливого обдумування та з будь-якого приводу, і дасть змогу говорити тим, хто через особливості власного темпераменту не бажає когось перекрикувати [3, с. 96].

Застосовуючи кейс-метод, варто враховувати такі дидактичні положення: індивідуальний підхід до кожного студента, урахування його потреб та стилю навчання, що передбачає збір максимуму інформації ще до початку занять; максимальне надання студентам свободи в навчанні (можливість вибору дисциплін, викладача, форми навчання, типу завдань та способів їх виконання); забезпечення студентів достатньою кількістю наочних матеріалів; відсутність завантаження студентів великим обсягом теоретичного матеріалу, концентрація їхньої уваги лише на основних положеннях; можливість активної співпраці між викладачем і студентом; формування у студентів навичок

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

самоменеджменту, умінь роботи з інформацією тощо [1, с. 88].

Під методом навчання в дидактиці розуміють упорядкований спосіб, шлях досягнення поставлених навчальних цілей. На сьогодні немає єдиної позиції щодо класифікації методів навчання. У контексті нашого дослідження зупинимося на бінарних, інтегрованих методах, що застосовуються у ВНЗ: наочні (наочно-інформаційні, наочно-проблемні, наочно-практичні, наочно-евристичні, наочно-дослідницькі) та практичні (практично-проблемні, практично-дослідницькі). Кейс-метод є наочно-практичним, практично-проблемним та наочно-евристичним одночасно, оскільки наявна характеристика практичної проблеми і пошук способів її розв'язання.

Таким чином, кейс-метод можна розглядати як складну систему, у яку інтегровані інші, більш прості методи пізнання, зокрема моделювання, системний аналіз, проблемний метод, мисленнєвий експеримент, методи опису, класифікації, ігрові методи (табл. 1) [6].

Таблиця 1

Узагальнена система кейс-методу

Метод, інтегрований до кейс-методу	Характеристика його ролі в кейс-методі
Моделювання	Побудова моделі ситуації
Системний аналіз	Системне уявлення та аналіз ситуації
Мисленнєвий експеримент	Спосіб здобуття знання про ситуацію через її мисленнєве перетворення
Методи опису	Створення опису ситуації
Проблемний метод	Усвідомлення проблеми, яка лежить в основі ситуації
Метод класифікації	Створення упорядкованого переліку якостей, сторін, що є складниками ситуації
Ігрові методи	Представлення варіантів поведінки героїв ситуації
Мозкова атака	Генерування ідей щодо ситуації
Дискусія	Обмін поглядами з приводу проблеми та способів її вирішення

Окреслимо окремі компоненти таблиці 1. *Мисленнєве експериментування* є найважливішим методологічним атрибутом кейс-методу, яке дозволяє перевірити гіпотези про факти, що визначають ситуацію, першорядні чи другорядні аспекти проблеми, ефективність запропонованих рішень.

Методи опису передбачають формування системи фактів, які характеризують ситуацію. Водночас опис ситуації у кейсі є схожим на художньо-публіцистичний, у якому найбільш суттєве маскується менш суттєвим, тому студент має розрізнати головне та неголовне. *Проблемний метод* формує конструктивний підхід до дійсності, який передбачає здатність до вирішення питання. *Метод класифікацій* застосовується для

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

градації проблем і способів їх рішення, класифікації факторів, які визначають ситуацію, що аналізується. *Ділова гра* є досить ефективним методом навчання і потребує значного часу та засобів на підготовку й проведення. У результаті аналізу взаємодії кейс-методу та ділових ігор доходимо висновку, що вони принципово близькі, а це створює найкращі умови для їх поєднання у процесі навчання. Можливі такі варіанти поєднання: ділова гра включається в опис кейсу, вирішення якого передбачає попереднє програвання ситуації з метою одержання допоміжної інформації; до ділової гри обов'язково включена ситуація чи навіть кілька ситуацій. У процесі розігрування постає потреба у формуванні опису ситуації (створення кейсу); спеціально підготовлений кейс можна використовувати як засіб введення учасників у ділову гру. Під час цього осмислення ситуації створюється своєрідний інтелектуальний проблемний фон ділової гри [6]. *Мозкова «атака»* була запропонована наприкінці 30-х рр. XX ст. як груповий метод вирішення проблем. Фахівці виокремлюють три фази: 1) набуття психологічної розкнутості, відмову від стереотипів (здаватися смішним і невдалим), що досягається створенням сприятливої психологічної обстановки і взаємної довіри. Основне завдання цієї фази – заспокоїтись і почуватися вільно; 2) власне мозкова атака, її завдання – «породити потік, лавину ідей»; 3) творчий аналіз ідей з метою пошуку конструктивного рішення за певними правилами (аналізувати всі ідеї без дискримінації якоїсь із них, знайти місце ідеї в системі і систему під ідею, формувати принципово нове бачення проблеми) [9]. Доцільно використовувати мозкову «атаку» під час виникнення реальних ускладнень в осмисленні ситуації. *Дискусію* у кейс-методі доцільно застосовувати в тому випадку, коли студентам притаманний значний рівень зрілості й самостійності мислення, уміння аргументувати, доводити й обґрунтовувати свою точку зору [6]. *Моделювання* є специфічним способом пізнання складних об'єктів шляхом певного їх спрощення. За таких умов модель визначають як мисленнєвий або знаковий образ об'єкта, що характеризується трьома якостями: відображає оригінал у найбільш суттєвих якостях щодо цілей і завдань дослідження; володіє якістю заміщення, тобто модель підміняє об'єкт у процесі маніпулювання ним. Можливість заміщення спирається на спільність об'єкта й оригінала; знання, отримані через дослідження моделі, можуть бути перенесені на оригінал. Моделювання під час аналізу педагогічних ситуацій виконує такі функції: гносеологічну (форму й сутність відображення об'єкта його заміником); логічну (сукупність мисленнєвих операцій і прийомів, умовиводів за аналогією, які визначають зв'язок між моделлю та оригіналом); функціональну (роль моделі у зборі, автоматизації й поясненні фактів, що визначає її

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

евристичну функцію) [2]. Моделювання в аналізі ситуацій виконує такі ролі: стає засобом представлення кейсу як моделі деякої реальної ситуації, яка характерна для певної сфери педагогічної діяльності (чим ближче ця модель до реальної ситуації, тим цінніше кейс); виступає моделлю навчальної дисципліни, її розділу і теми; виступає засобом не тільки конструювання, а й вивчення кейсу. У процесі аналізу ситуації студент виробляє свої варіанти вирішення кейсу, які є процесом поступового наближення до істини шляхом створення різних варіантів і поглиблення певних із них [2].

Таким чином, застосування кейс-методу є доцільним у випадку вивчення таких дисциплін, які передбачають осмислення реальної професійної ситуації, опис якої відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, які необхідно засвоїти з метою її розв'язання при відсутності однозначних рішень.

Література:

1. Бобохуджаев Ш. И., Юлдашев З. Ю. Инновационные методы обучения: особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования: метод. пособ. / Ш.И. Бобохуджаев, З.Ю. Юлдашев. – Ташкент, 2006. – 88 с.
2. Гладких И. В. Методические рекомендации по разработке учебных кейсов / И.В. Гладких // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия: Менеджмент. – 2005. – Вып. 2. – С. 169–194.
3. Кошманова Т., Брайс Л., Голм Г., Равчина Т. Педагогіка для громадянського суспільства: Навч. посібник / За заг. ред. Т.С.Кошманової. – Львів: Видав. Центр ЛНУ імені І.Франка, 2005. – 382 с.
4. Кустовська І. М. Формування професійно значущих умінь і навичок майбутніх економістів у вищих навчальних закладах: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / І.М. Кустовська; Вінниця, держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – 21 с.
5. Метод изучения ситуаций (case study) в образовании: его история и применение [Электронный ресурс] / А. М. Зобов // Элитариум – Центр дистанционного образования. – 2006. – Режим доступа: <http://www.management.com.ua/be/be035.html>
6. Методика професійного навчання: основні технології навчання. [Електронний ресурс] / Н.Л. Панасюк // Електронний навчально-методичний комплекс. – 2011. – Режим доступу: <http://lib.lntu.info/books/knit/ktpn/> 2011/
7. Михайлова Е. Кейс и кейс-метод: общие понятия / Е.А. Михайлова // Маркетинг. – 1999. – № 1. – С. 109–118.
8. Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода / под ред. Ю. П. Сурмина. – К.: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
9. Daly P. Methodology for Using Case Studies in the Business English Language Classroom [Электронный ресурс] / Peter Daly // The Internet TESL Journal – 2002. – Vol. VIII, № 11. – Режим доступа до журн.: <http://iteslj.org/>